

ΝΙΚΟΛ ΚΡΑΟΥΣ

«Η λογοτεχνία είναι το αντιδοτο στον αλγόριθμο»

Η διεθνώς αναγνωρισμένη αμερικανίδα συγγραφέας, που επισκέπτεται την Αθήνα στο πλαίσιο του 1ου Διεθνούς Φεστιβάλ Λογοτεχνίας της πόλης, μιλάει για τις προκλήσεις της συγγραφής και του ανήκειν στην εποχή της ΑΙ.

ΑΠΟ ΤΗ
ΜΑΡΙΑ ΕΝΑ ΑΣΤΡΑΠΕΛΛΟΥ

«Χαρά, γενναιοδωρία, απρόσμενες συγκυρίες και η αίσθηση ασφάλειας που προσφέρει η αρχαιότητα». Αυτές είναι οι εμπειρίες της Νικόλ Κράους από την Ελλάδα, χτισμένες σε βάθος χρόνου. Είτε μέσα από τα πρόσφατα ταξίδια της στη Σίφνο, είτε μέσα από μια διαδρομή επισκέψεων που ξεκίνησε από τότε που ήταν τεσσάρων ετών και ταξίδευε με τους γονείς της στα νησιά και συνεχίστηκε στα φοιτητικά της χρόνια στην Οξφόρδη, στη διάρκεια των οποίων επέστρεψε για ένα road trip στα ερείπια της Αρχαίας Ελλάδας, βιώνοντας «μια αίσθηση παραδείσου». Ή όταν, μερικά χρόνια αργότερα, ενώ ακόμα καταπιανόταν με την ποίηση και δεν είχε περάσει στην πεζογραφία, νοίκιαζε ένα σπίτι στη Μάνη μαζί με τον συγγραφέα φίλο της για να γράφουν – επί της ουσίας μια μικρή καλύβα πάνω στη θάλασσα, με καταπράσινο κήπο (και ποτάμια). Ακολούθησαν εκδρομές στα σπήλαια της περιοχής, σε αναζήτηση των «πυλών του Κάτω Κόσμου», αλλά και ένα impromptu τηλεφώνημα στον Πάτρικ Λι Φέρμωρ – ουδέν κρυπτόν από τον τηλεφωνικό κατάλογο της εποχής – και μια απροσδό-

κτητή επίσκεψη στο σπίτι του, για να περάσουν τελικά ένα εξαιρετικό απόγευμα μαζί του όπως και με τον διαπρεπή ιστορικό Χιου Τρέβορ-Ρόπερ. Με τα χρόνια, η Νικόλ Κράους έγινε και η ίδια διεθνώς γνωστή για τα μυθιστορήματα και τα διηγήματά της, που έχουν πλέον μεταφραστεί σε 38 γλώσσες, ενώ έχουν τιμηθεί με σημαντικά βραβεία. Ξεχώρισε από νωρίς για την ικανότητά της να διεισδύει στην ψυχολογία των χαρακτήρων της με ακρίβεια και εκφραστική δύναμη, αποτέλεσμα της ποιητικής της παιδείας και της ευαισθησίας της – που αποδεικνύεται λοιπόν ότι καλλιεργήθηκαν και σε ελληνικό έδαφος! Στοιχεία που εμφανίζονται σε βιβλία της όπως «Η Ιστορία ενός Ερωτα» (Μεταίχμιο, μτφρ. Πόλυ Μοσχοπούλου), όπου η αγάπη ενός ηλικιωμένου άνδρα για τη γυναίκα που έχασε και η μνήμη των παρελθόντων γεγονότων συνδέονται με τις ζωές άλλων χαρακτήρων σε διαφορετικούς τόπους και χρόνους, δείχνοντας πώς η λογοτεχνία μπορεί να δημιουργεί γέφυρες ανάμεσα σε γενιές και ηπιέρους, φέρνοντας κοντά ανθρώπους που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να συναντηθούν. Όπως συμβαίνει στο 1ο Διεθνές Φεστιβάλ Λογοτεχνίας της Αθήνας (Athens International

Literature Festival – AILF) στην Τεχνόπολη, στο οποίο συμμετέχει και η ίδια χάρη στον Λευτέρη Καλοσπύρο, τον καλλιτεχνικό διευθυντή της νεοσύστατης διοργάνωσης μαζί με τη Μικέλα Χαρτουλάρη και τον Χρήστο Αστερίου. Γνωρίστηκαν στη Γαλλία, όταν είχαν προσκληθεί και οι δύο για να συμμετάσχουν στο Mediterranean

Artists Project (MAP) στη Μασσαλία τον περασμένο Ιούνιο, και εκείνη εντυπωσιάστηκε με τον Καλοσπύρο, «για το πάθος του για τη λογοτεχνία, την ευφυΐα και το γενναιόδωρο πνεύμα του», όπως περιγράφει στο BHMAGAZINO η αμερικανίδα συγγραφέας. Όταν λοιπόν την προσκάλεσε να συμμετάσχει σε αυτό το λογοτεχνικό

φεστιβάλ, το οποίο ολοκληρώνεται σήμερα Κυριακή, η Κράους έδωσε αμέσως ψήφο εμπιστοσύνης. Τόσο για ένα masterclass όσο και για να συζητήσουν σήμερα μαζί τη θεματική «Όταν όλα γύρω καταρρέουν πώς πλοηγούμαστε σε δάση σκοτεινά;». Αλλωστε για την Κράους αυτές οι διεθνείς συναντήσεις αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο κυκλοφορεί η λογοτεχνία πέρα από τις τυπωμένες σελίδες της αλλά και μέσα από συζητήσεις, συναντήσεις και κοινές ανησυχίες. «Η συγγραφή είναι μια βαθιά μοναχική εμπειρία, αφού ζεις για χρόνια σε έναν κόσμο που χτίζεις μόνος μέσα στο μυαλό σου. Και η ανάγνωση είναι ουσιαστικά μια ιδιωτική πράξη. Κι όμως, και οι δύο αυτές δραστηριότητες βασίζονται στην επιθυμία να συνδεθείς με άλλους, όχι με έναν επιφανειακό τρόπο, αλλά με τον πιο άμεσο και οικείο δυνατό τρόπο, έναν τρόπο που συχνά είναι δύσκολο να βρεις στη ζωή γενικότερα. Το να συναντώ αναγνώστες μου δίνει ελπίδα. Ιδανικά, ισχύει το ίδιο και αντίστροφα» θα εξηγήσει.

Η περιουσία της Gen X
Φεστιβάλ όπως αυτό την Αθήνα φέρνουν κοντά συγγραφείς και αναγνώστες από διαφορετικές χώρες, γλώσσες και γενιές. Ιδιαί-

«**Η συγγραφή είναι μια βαθιά μοναχική εμπειρία, αφού ζεις για χρόνια σε έναν κόσμο που χτίζεις μόνος μέσα στο μυαλό σου. Και η ανάγνωση είναι ουσιαστικά μια ιδιωτική πράξη. Κι όμως, και οι δύο αυτές δραστηριότητες βασίζονται στην επιθυμία να συνδεθείς με άλλους, όχι με έναν επιφανειακό τρόπο, αλλά με τον πιο άμεσο και οικείο δυνατό τρόπο**

τερη έμφαση δίνεται στις φωνές της Generation X, μιας γενιάς που διαμορφώθηκε μέσα από μεταβάσεις έχοντας πλέον την εμπειρία τόσο του αναλογικού όσο και του ψηφιακού κόσμου, όπως δηλαδή και η, γεννημένη το 1974, Κράους: «Η ανάμνηση του αναλογικού κόσμου είναι από τα πιο πολύτιμα περιουσιακά μου στοιχεία. Δεν μπορώ να φανταστώ ποια θα είχα γίνει αν δεν είχα μεγαλώσει σε ένα περιβάλλον όπου οι νέοι αντάλλασσαν μεταξύ τους μακροσκελή γράμματα, προσπαθώντας να βρουν τη φωνή τους και να πειραματιστούν με το πώς μπορούν να υπάρχουν στον κόσμο, χρησιμοποιώντας τη γλώσσα ως μέσο αυτοπραγμάτωσης. Εχω έναν σωρό κουτιά με τα γράμματα που έχω λάβει στη ζωή μου, μια πλήρη ιστορία διαμόρφωσης του εαυτού μου. Ημουν απολύτως πεπεισμένη πως η ανάγνωση, η οποία μέχρι τότε μετρούσε περίπου 4.000 χρόνια ιστορίας, δεν θα θεωρούνταν ποτέ ένα ξεπερασμένο είδος. Αφιέρωσα τη ζωή μου σε αυτή τη συνήθεια – της ανάγνωσης και της γραφής – και δεν ήθελα τίποτα περισσότερο από το να ανήκω σε μια κοινότητα ανθρώπων που έκανε το ίδιο. Είναι μια θλιβερή και μοναχική εμπειρία να παρακολουθώ αυτή τη σιβαρή, σταθερή αξία να υποχωρεί από τις προτεραιότητες

του πολιτισμού μας: είναι το πολιτιστικό αντίστοιχο του να βλέπεις τους παγετώνες να λιώνουν. Βέβαια, πάντα θα υπάρχουν άνθρωποι που νοιάζονται γι' αυτό, που αφοσιώνονται σε αυτό και πιστεύουν με πάθος: το Διεθνές Φεστιβάλ Λογοτεχνίας της Αθήνας είναι μια τέτοια απόδειξη».

Περί καταγωγής, ελευθερίας και Τεχνητής Νοημοσύνης

Μία από τις θεματικές που πραγματεύονται τα βιβλία της είναι η εβραϊκή ταυτότητα. Η Κράους, που σήμερα ζει στο Μπρούκλιν της Νέας Υόρκης, μεγάλωσε στο Λονγκ Άιλαντ με βρετανοεβραία μητέρα και αμερικανοεβραίο πατέρα, όποτε έχει θέσει αναπόφευκτα και την εβραϊκότητα στο επίκεντρο των ζητημάτων που την απασχολούν. Για παράδειγμα, στο βιβλίο της «Δάσος σκοτεινό» (Μεταίχμιο, μτφρ. Ιωάννα Ηλιάδη) η εβραϊκή κληρονομιά, η ταυτότητα και η Ιστορία συνδέονται με την προσωπική αναζήτηση των χαρακτήρων, νήματα πλοκής που διαπλέκονται επίσης σε ορισμένα από τα διηγήματα του «Τι σημαίνει να είσαι άντρας» (Μεταίχμιο, μτφρ. Ιωάννα Ηλιάδη). Δεν θα θελήσει να συνδέσει αυτές τις αναζητήσεις με το Ισραήλ και τον πόλεμο στη Μέση Ανατολή ή και με το ερώτημα περί της «αντικειμενικότητας» ενός

βλέμματος που, όπως συμβαίνει σε όλους μας, μπορεί να κοιτάζει μια συλλογική Ιστορία συνήθως μέσα από το πρίσμα των συναισθημάτων και της κληρονομημένης ταυτότητας. «Μόλις τελείωσα το μυθιστόρημα πάνω στο οποίο εργάζομαι εδώ και μερικά χρόνια, και η ιδέα του μου ήρθε εν μέρει το 2011, όταν είδα το φιλμ του ιρανού σκηνοθέτη Τζαφάρ Παναχί “This is Not a Film”. Το μυθιστόρημα πραγματεύεται πολλά πράγματα: το να κάνεις τέχνη, τη μητρότητα, την Τεχεράνη, τη Βηρυτό, τη Ρώμη και ούτω καθεξής. Με ενδιαφέρει η εβραϊκή ιστορία, η περσική ιστορία, ο λιβανέζικος Εμφύλιος, οι ιταλοί ζωγράφοι της Αναγέννησης και η ιστορία των Νεάντερταλ, και έχω γράψει για όλα αυτά, και σκοπεύω να συνεχίσω να γράφω από τη δική μου – ελπίζω μοναδική – οπτική, γεμάτη περιέργεια για τον Άλλον. Ως παιδί προσφύγων και μεταναστών, εξακολουθώ να είμαι αφοσιωμένη στην ιδέα της κατάργησης των συνόρων στο έργο μου, και στην έννοια ενός σπιτιού ή ενός συνόλου που μπορεί να σχηματιστεί από αμέτρητα, μεταβαλλόμενα στοιχεία» θα πει. Ο κίνδυνος πάντως για τη λογοτεχνία έρχεται από την Τεχνητή Νοημοσύνη. Η ΑΙ αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο παράγονται και διαμοιράζονται τα κείμενα,

από τη βοήθεια στη συγγραφή προσχεδίων μέχρι τη δημιουργία ολόκληρων ιστοριών. Η Κράους είναι αισιόδοξη για το μέλλον της τέχνης της. «Όσο κι αν εξελιχθεί η Τεχνητή Νοημοσύνη, από τη στιγμή που δεν είναι ανθρώπινη, μόνο επιφανειακά μπορεί να μιμηθεί την ανθρώπινη εμπειρία, τα ανθρώπινα συναισθήματα, την ανθρώπινη ευαισθησία, τον ανθρώπινο αγώνα, τη χαρά, την αίσθηση του ήλιου στο δέρμα, την επαφή ενός σώματος με άλλο σώμα, τον πόνο από την απώλεια ενός παιδιού ή γονέα, την αίσθηση ότι σχεδόν πνίγηκες και ούτω καθεξής. Η λογοτεχνία είναι το αντίδοτο στον αλγόριθμο. Οι σύνθετες δομές της δεν μπορούν να γίνουν μαθηματικά μοντέλα και, ακόμα κι αν κάτι τέτοιο καταστεί εφικτό, τέτοιου είδους μοντέλα δεν θα μπορούν να εξηγήσουν με ποιους τρόπους η λογοτεχνία μάς επηρεάζει συναισθηματικά, νοητικά και πνευματικά. Πιστεύω ότι η ΤΝ – όπως και τα κοινωνικά δίκτυα και το Διαδίκτυο – θα συνεχίσει να καταλαμβάνει περισσότερο χώρο στη ζωή των ανθρώπων, αφήνοντας λιγότερο χρόνο για ανάγνωση, αποσπραγίζοντας την υπομονή και τη γνωστική ικανότητα που είναι απαραίτητες για την εμπειρία της. Εχουμε ήδη παραδώσει το μεγαλύτερο μέρος της ελευθερίας μας σε αυτά τα μέσα,

που έχουν προγραμματιστεί από άλλους ακριβώς για να μας αφαιρούν την ελευθερία, τον χρόνο και τα χρήματα προς όφελός τους. Κάπως έτσι, λοιπόν, η λογοτεχνία, που συμβάλλει στη δημιουργία κάθε μορφής ανθρώπινης ελευθερίας, γίνεται ολοένα πιο ριζοσπαστική και πιο μοναδική». Η Κράους πιστεύει ότι η λογοτεχνία πάντα προσεγγίζει τα πράγματα από μια «πλάγια οδό»: «Δεν έχει μετωπική κατεύθυνση, φτάνει από μακριά, από την άκρη, μέσα από μια λεπτομέρεια που συχνά περνά απαρατήρητη. Η πιο βασική μονάδα της είναι η μεταφορά: η πρακτική τού να συνδέεις δύο διαφορετικά και φαινομενικά άσχετα πράγματα, δημιουργώντας μια γέφυρα που μας θυμίζει την πιθανότητα ενός ολοκληρωμένου συνόλου. Και παρ' όλα αυτά, η λογοτεχνία παραμένει ταπεινή, δεν επιδιώκει να επιχειρηματολογήσει ή να αποδείξει κάτι (και αν το επιχειρήσει, συνήθως αποτυγχάνει). Η δουλειά της είναι να θέτει ερωτήματα και να τα αφήνει να αιωρούνται για καιρό, όσο κι αν αυτή η αβεβαιότητα μας ενοχλεί. Δημιουργεί χώρο για να συνυπάρχουν δύο ή περισσότερες αντιφατικές αλήθειες ταυτόχρονα, και φαίνεται ότι τέτοιοι χώροι γίνονται όλο και πιο σπάνιοι στον κόσμο μας, αν όχι πλήρως εξαφανισμένοι».